

על המתייאשים מן הגאולה

[שיחה לפרשת וארא, שנת תשס"ח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי,
בהנהגה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

התורה מותחת ביקורת על משה רבינו בכמה ענינים, ומצאנו לו 4 ענשים.

- א. מחמת כעסו במי מריבה, לא זכה להכנס לארץ ישראל (במדבר כ, יב).
- ב. גם לא זכה שיביאו את גופו לקבורה בארץ הקודש, כי לא מיחה בבנות יתרו כאשר אמרו לאביהן "איש מצרי הצילנו מיד הרועים", ובזה לא הודה בארצו (מדרש רבה, תחילת ואתחנן).
- ג. ולא נודע לאיש איפה מקום קבורתו, מחמת חוסר זריזותו בהריגת זמרי הנואף (במדבר רבה, כ).
- ד. גם אחרי כניסת עם ישראל לא"י, היה אפשר לו למשה להמשיך לחיות (שמא בעבר הירדן) ומשם יראה מלחמות יהושע נגד ז' האומות. אבל קיפח אפשרות זו כאשר התלונן לה' "למה הרעַתָּ לעם הזה? למה זה שלחתיני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה, והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה, כב-כג). ענה לו ה' "עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם" (ו, א). מפרש רש"י בשם חז"ל: "הרהרת על מדותי? עתה תראה, את העשוי לפרעה תראה, ולא תראה העשוי למלכי שבעה אומות". חז"ל דייקו במלה הנוספת כאן "עתה" שבאה למעט. וחז"ל (תנחומא, וארא, סוף א) דייקו זאת גם ממלת "אלוקים" שבפסוק ב', כלומר ביקשה מדת הדין לפגוע בו על חוסר אמונתו של משה.

מה גרם לו למשה להקפיש בלשונו?

על הפסוק "כי העוֹשֶׁק יהוֹלֵל חכם, ויאבֵד את לֵב מִתְנַהֵג" (קהלת ז, יז) פירשו חז"ל לעניננו: "חכם, זה משה. עוֹשֶׁק, שעשקו אותו דתן ואבירים [הערת המעתיק: עיין שמות ה, יט-כא]. יהוֹלֵל חכם, עירבבו את דעתו [פירוש: כמו יין מהול במים] ויאבד את לב מתנהג [פירש "ידי משה" הנדפס על הדף במדרש רבה: "צ"ל מתונה. אילו היה משה מתון, היה ניצול. אלא שהקניטוהו והקפידו אותו, ולא קבלו".] וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד? אלא הם שהקניטוהו ואמרו לו 'ירא ה' עליכם וישפוט'" (שמות רבה ו, ב).

באמת לעומד מהצד, קשה להבין איך אדם לא יתפרץ בייאוש. הרי הקב"ה הודיע למשה "ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו, כי ידעתי את מכאוביו" (שמות ג, יז). "ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם" (ג, ט). וכיצד כאן נוספו להם צרות? אמנם נכון שה' הודיע לו מראש "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך, ולא ביד חזקה. ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי אשר אעשה בקרבן, ואחרי כן ישלח אתכם". (ג, טז). הרי שכבר צפה מראש שפרעה לא ישלח, ומה לו למשה להתלונן? אלא משה חשב שיהיה סתם סירוב, אבל לא שיוסיף פרעה להתעולל בהם לענותם, לא לתת להם קש לתבן וגם לא לגרוע ממנין הלבנים שעליהם להכין. כלומר פעל ה' כאן באופן של נסיגה לאחור. לא די שלא הציל, אלא הוסיף עליהם מכאוב. ומפורש במקרא "ויוכו שוטרי בני ישראל וכו' מדוע לא כליתם חֲקָקִים?" (ה, יד). ואנו יכולים לתאר לעצמנו שהלקו אותם בשוט, מכה ללא קיצבה. וכאשר משה רבינו ראה שלא די שלא הושיע, אלא מפני עצם פנייתו זאת לפרעה עוד נוסף לאחיו אהוביו סבל איום, פשוט שהתפרץ בצער. וכיון שזה כל כך מובן ופשוט, מדוע נענש על כך?

אלא כאן עלינו ללמוד פרק בהלכות אמונה. ודאי כי הקב"ה פועל הכל לטובה, והעניינים מתפתחים ומתקדמים לקראת אותה מטרה שהקב"ה ייעד לעולמו. מוטל על האדם להבין היטב כי אין אנו יודעים תכניותיו של הקב"ה. כמו שכתוב "כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי, נאום ה'. כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" (ישעיה נה, ח-ט). הקב"ה איננו זקוק לקבל עצות מאף אחד מאיתנו (עיין ישעיה מ, יד). העיר על כך הרב אברהם קוק באגרותיו. (ח"א עמ' קמב, "לגעור בקטני אמונה וכו' אלא צריך לצפות לישועה וכו' בכל הדרכים").

תלמידים אנו להרב אברהם קוק, ושותים בצמא את דבריו. עוד בשנת תרצ"ד (1934) כתב: "ובימינו אלה אין שום ספק שעוד הפעם אורו של משיח, אור של גאולה בבחינת תעלומה מופיע ומתנוצץ לפנינו. ומרוב הזוהר המעולף בעיקרו בעובי חושך, עד כדי הסתרה נוראה, שהיא הולכת ונמשכת". (מאמרי הראייה, עמ' 171 וע"ע סוף עמ' 360). הנסיגות הקשות שממיות עלינו המנהיגות הכושלת שיש בימינו למדינת ישראל, אין בכוחן לדחות או לבטל את הגאולה המתקרבת ובאה. על כך אנו קוראים "לא איש אל ויכזב, ובן אדם ויתנחם. ההוא אמר ולא יעשה? ודיבר ולא יקימנה?" (במדבר כג, יט). נאמן ה' בדיבורו.

ואמנם רבים שואלים, הא כיצד נצעד לקראת גאולה כאשר המצב הרוחני כל כך עגום?
אבל נודה כי המצב היה יותר גרוע במצרים:

א. "היה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה" (שמות רבה, סוף פרשה ו').

ב. ובמדרש אחר: "קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל 'בחודש הזה אתם נגאלים' אמרו לו 'משה רבינו, היאך אנו נגאלים? והלא אין בידינו מעשים טובים?' אמר להם, 'הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביט במעשיכם הרעים'. [ובהמשך המדרש] "קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל 'בחודש הזה אתם נגאלים' אמרו לו 'משה רבינו, היאך אנו נגאלים? וכל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו!' אמר להם 'הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביט בעבודה זרה שלכם. אלא מדלג על ההרים' עכ"ל (שיר השירים רבה, פרק ב, סדרא תנינא, ד"ה קול דודי).

וזה מה שכתוב במדרש תהלים, תחילת מזמור קז ("אשר גאלם מיד צרי"): "זה שאמר הכתוב (ישעיה מו, יא) למעני למעני אעשה, כי איך יחל? למעני אינו אומר פעם אחת, אלא, 'למעני למעני' שני פעמים. אמר הקב"ה, איני עושה אלא בשביל שְׁמִי שלא יתחלל. ולמה שני פעמים למעני למעני? אמר הקב"ה, כשהייתם במצרים גאלתי אתכם בשביל שמי (תהלים קו, ח) 'ויושיעם למען שמו', אף באדום אעשה בשביל שמי. וכו' וכן הוא אומר (קהלת א, ט) מה שהיה, הוא שיהיה" עכ"ל.
חזר על זה יחזקאל הנביא "לא למענכם אני עושה, בית ישראל, כי אם לשם קדשי אשר חיללתם בגוים אשר באתם שמה" (לו, כב). מה הוא חילול השם כאן? פירש רד"ק: "שאומרים העמים על ישראל יעם ה' אלה, ויצאו מארצו?" ומקורו ברבנו בחיי ("כד הקמח", ערך חילול השם, עמ' קעה) ומוזכר שוב במלבי"ם על יחזקאל (לט, כג). וזה מה שאנו חותמים בסוף ברכה ראשונה של "עמידה": "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה". [וכתב מהר"ל שאין התשובה תנאי לגאולתנו. ("נצח ישראל", סוף פרק לא)].

ובימינו שראינו כה הרבה ניסים בארצנו, זה כבר כמאה שנים, מי לא יודה שיד ה' עשתה זאת ושואפת למטרת הגאולה? ודאי כי כל דבר כללי הנעשה לישראל הוא על פי ההשגחה העליונה. (מלבי"ם, משלי, סוף פרק כא). אבל הבחירה היא חופשית לכל יחיד ויחיד מאתנו אם יצטרף לפעולת ה' או יעמוד מנגד חלילה. בודאי ייענש כראוי אותו היחיד המפריע לתהליך ה', אבל בכל זאת ה' יבצע את תכניתו ללא עיכוב.

הרי לענין הגאולה כתב הרב קוק:

"ואם לא נשתדל אנחנו, [כי] הבחירה ניתנה לאדם הפרטי, [לעשות או להמנע]. אבל הרבה שלוחים למקום [הערת המעתיק: עיין תענית יח:]. יימצאו משתדלים אחרים. כי הסיבות ערוכות הנה בידי רבון כל העולמים להוציא חפציו אל הפועל. גם הבחירה החופשית [של בני אדם], גם ההתחכמות האנושית, הכל טובים והולכים למלאות אותן העצות הגדולות של גדול העצה ורב העלילה יתברך שמו". עכ"ל. (מאמרי הראייה, עמ' 321, והוא ממאמר "אפיקים בנגב", המובא ב"אוצרות הראייה" מהדי תשס"ב, ח"ב עמ' 111-112. וע"ע "עיין איה", שבת, פ"א פסקא כי "בערך ההשגחה האלוהית בהנהגת ישראל" וכו').
ומקורו בדברי רמח"ל ("ידעת תבונות", פסקא נד) ובספר "לשם שבו ואחלמה", הדיעה, (ח"ב עמ' 223 סוף טור ימין).

לכן גם בימינו אנו שלצערנו הננו רואים קלקולים נוראים הנעשים ע"י אלו שנבחרו להיות מנהיגי האומה, אֵל לנו לאבד עשתונותינו. הימנעותם מלהגן על אוכלוסייתנו מפני ההתקפות הנפשעות של אויבינו הערבים, היא מפני חוסר אמונתם בתורה, חוסר אמונתם בגאולתנו, חוסר אמונתם בצדקת דרכנו. ועוד, מה שלא מוצאים עוז בנפשם להגיב נמרצות על כל פעולת איבה של צוררנו, הוא מפני אהבת דמי שלמונים מ"ידידינו" בארה"ב.

וכבר הזהיר על כך הנביא מיכה (ה,ה): "והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים, כטל מאת ה' כרביבים עלי עשב, אשר לא יִקְוָה לְאִישׁ, ולא יִנְחַל לבני אדם. [והתוצאה מזה היא ההמשך:] והיה שארית יעקב בגוים, בקרב עמים רבים, כאריה בבהמות יער, ככפיר בעדרי צאן, אשר אם עבר ורמס וטרף, ואין מציל. תָרוֹם ידך על צריך, וכל אויביך ייכרתו".

כלומר אם נהיה כטל, לא לצפות למתנות בשר ודם מהגויים [י"לא יקוה לאיש"], אז נוכל להיות אמיצים לנקום נקמתנו מהצוררים אותנו, להיות כאריה וככפיר. אבל אם נשענים אנו על כספי תמיכה מהגויים, הם הקושרים את ידינו מלפעול להגנתנו. והשאלה הנשאלת היא, מה יותר חשוב למנהיגינו, כספי הגויים או חייהם של היהודים?

אבל איך שנענה לשאלה הנ"ל, אֵל לנו להכשל שוב במה שמעיד משה רבינו, השואל את ה' "למה הרעות לעם הזה?". הקב"ה הולך לגאול אותנו, וידלג על כל פשעי פושעינו. אף אחד לא יוכל למנוע מהקב"ה מלהשלים ולבצע תכניתו עליה הצהיר. הנסיגות אינן יכולות למנוע גאולתנו. לימד אותנו הרב קוק (במאמרי הראי"ה, עמ' 171) כי אנו בעידן הגאולה. נקיים נא בעצמנו "צְפִיתָ לַישׁוּעָה" (שבת לא ע"א) וכתב שם חידושי הר"ן: [לְצַפּוֹת שִׁיחִיה] "**בִּימִנְךָ**".

וכך כתב הרב קוק אל רצי"ה:

"כן אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו. אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה (סנהדרין צח.) להיגלות, מעת אשר הָרִי-יִשְׂרָאֵל (החלו) [התחילו] לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבוא – התחילה אתחלתא זו" (י"אגרות, ח"ג עמ' קנה).

[תוספת התלמיד.

הסבר נפלא באר בעל **תורה תמימה**, על טענות משה "למה הרעות לעם הזה? למה זה שלחתיני?" שנראים ח"ו כהטחת דברים וחוסר אמונה מצד משה – **זו לשונו**: "ואמנם בכלל אין הענין מבואר, כי היתכן שמשה עבד ה' וראש המאמינים שִׁבַּק הפעם לְהִמְנוּתִיָּה חלילה בְּה' וְדַבֵּר דברים כמתלהמים!; ובפרט כי הקב"ה בעצמו הקדים להודיעו כי לא בנקל ישלח פרעה את ישראל, כי יחזק את לבו כמש"כ בפרשה הקודמת (פרי' שמות פסוק כ"א) "ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם", וא"כ לא היה לו למשה להתפעל מאומה על סרובו של פרעה, אחרי כי גם זה גופא מאת ה' הוא.

ואפשר לומר שעשה משה במכוון כן, והוא ע"פ מ"ש במדרש רבה פ' כי-תשא על הפסוק "וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" ראה [משה] שאין לישראל עמידה, הלך ושיתף נפשו עמהם וּשְׁבַר את הלוחות ואמר להקב"ה, **הם חטאו ואני חטאתי וכי"**, ועשה כן כדי להקל עֲוֹנָם של ישראל אחרי שגם הוא כאחד מהם, **ואף הכא** היה נָרָא שלא יקפיד הקב"ה ביותר על ישראל שִׁשְׁבְּקוּ הֵם לְהִמְנוּתִיָּהוּ, כמ"ש "יָרָא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו,, לכן שיתף גם נפשו עמהם כדי להקל עונם, ודו"ק". עד כאן לשונו.

ועוד תראה כח מסירות נפשו של משה על העם אחת מני רבות, שבתפילתו להכנס לארץ בשנה הארבעים, בקש משה "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה", והקב"ה ענה לו מה שענה יעויין שם, והשיב לו משה, "אמר ר' יהושע בן לוי: **כיון ששמע משה רבנו כך, אמר לפניו: רבש"ע! מות משה ומאה כיוצא בו, ולא תִּנָּזַק ציפורנו של אחד מהם!**" [דברים רבה ו,א].